**Gecodeerde knikkers uit Vervoz (Clavier, Luik)**

Terracotta

Eind 1e eeuw of begin 2e eeuw n.Chr.

Afdeling Archeologie

Inv. I/3/31 tot I/3/47, I/4/125, I/5/68 tot I/5/70 en I/6/39

Tussen 1903 en 1906 leidde onderwijzer Firmin Hénaux, corresponderend lid van het Archeologisch Instituut van Luik, in opdracht van dat instituut verschillende opgravingscampagnes in de funderingen van een Romeinse villa op de plaats die bekendstaat als „four à chaux“ in Vervoz, aan weerszijden van de weg die van Vervoz naar Bois-et-Borsu loopt.

Een anonieme schets, waarschijnlijk door hemzelf in 1906 gemaakt, werd enkele jaren geleden in het archief teruggevonden (afb. 1). Op dit nog niet eerder gepubliceerde document zijn de funderingen afgebeeld die tijdens de verschillende opgravingscampagnes aan het licht zijn gekomen – met name de funderingen van drie rechthoekige gebouwen – maar ook de vindplaats van een muntschat (de schat van Clavier I) die in 1900 werd opgegraven en bestond uit 98 munten uit de regeerperiodes van Augustus (27 v.Chr. –14 n.Chr.) tot Arcadius (395–408 n.Chr.), evenals de locatie waar diverse terracotta-kogelstenen zijn opgegraven. Op deze plattegrond staat ook, op ongeveer 500 meter afstand van de Romeinse villa, het grafcomplex van Vervoz (een mausoleum omringd door een kleine familienecropolis uit de Flavische periode), dat in augustus 1905 door F. Hénaux werd opgegraven.

Onder de overvloedige archeologische vondsten die in de overblijfselen van de Romeinse villa zijn ontdekt, bevindt zich een bijzondere reeks van 22 terracotta-kogeltjes (17 kogeltjes opgegraven in 1903, 1 in 1904, 3 in 1905 en 1 in 1906) met afwijkende afmetingen (hun diameter varieert tussen 1,4 en 2,1 cm en hun gewicht tussen 3,09 en 10,66 g), waarop de volgende Romeinse cijfers zijn aangebracht met een droge punt vóór het bakken: I, I, I, XIII, XVII, XX, XXX, XXXVII, XXXVIII, XXXXI, XXXXI, LX, LXV, LXVI, LXVII, LXXX, LXXXIII, LXXXIIII, LXXXVI, LXXXVI, LXXXXV en LXXXXVI (1, 1, 1, 13, 17, 20, 30, 37, 38, 41, 41, 60, 65, 66, 67, 80, 83, 84, 86, 86, 95 en 96).

Deze genummerde knikkers, die ongetwijfeld uniek zijn in België, zijn aangetroffen in het Treverische gebied op het oppidum van de Martberg, nabij Pommern (Rijnland-Palts, Duitsland), waar in totaal 27 getallenkogels zijn ontdekt (18 tijdens eerdere opgravingen tussen 1885 en 1889/1890 en 9 tijdens opgravingen tussen 1997 en 2004), voornamelijk in en onder de galerij van een tempel. Ze dragen een getal tussen II en LXXXXIX (2 tot 99). Andere exemplaren zijn ontdekt in Karden, onderaan het oppidum van de Martberg. Het gaat om 3 bolvormige voorwerpen met cijfers afkomstig uit een tempel, met de nummers LXXI, LXXXXIIII en CI (71, 94 en 101). In Hessen zijn 34 bolvormige voorwerpen met cijfers – gegraveerd met een getal variërend van VI tot CI (6 tot 101) – ontdekt in Nida-Heddernheim (Frankfurt).

Op basis van deze vondsten moeten er oorspronkelijk drie verschillende sets knikkers zijn geweest, genummerd van I tot CI. In Duitsland komt geen enkel knikker-nummer ooit twee keer voor binnen dezelfde reeks. Maar in Vervoz hebben we drie keer het cijfer I!

Er zijn verschillende hypothesen naar voren gebracht om de functie van deze genummerde bolletjes te verklaren:

- een soort „loterij“ met orakelachtig karakter;
- hulpmiddelen (pilae) die werden gebruikt voor de loting (sortitio) bij verkiezingen;
- hulpmiddelen die werden gebruikt voor de loting van de leden van de Ordo decurionum[1] die belast waren met het uitvoeren van liturgische plechtigheden in de steden.

Jean-Luc Schütz

Conservator van de Afdeling Archeologie